

Zbigniew Wasąg

Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w Biłgoraju

**POZIOM WYKSZTAŁCENIA I WIEK UCZESTNIKÓW WYBRANYCH
DZIAŁAŃ INWESTYCYJNYCH W RAMACH PROGRAMÓW
UNII EUROPEJSKIEJ**

*THE AGE AND EDUCATION LEVEL OF PARTICIPANTS
IN THE SELECTED INVESTMENT OFFERED BY THE EUROPEAN UNION
AID PROGRAMMES*

Słowa kluczowe: wykształcenie, wiek, działania inwestycyjne, programy pomocowe UE

Key words: education, age, investment, the EU aid programmes

Abstrakt. Dokonano oceny wpływu wykształcenia i wieku rolników na podejmowanie decyzji o przystępowaniu do programów unijnych. Analizowano wnioski inwestycyjne o przyznanie środków finansowych w latach 2002-2009 złożone przez rolników z pow. biłgorajskiego do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

Wstęp

Pozytywnym zjawiskiem obserwowanym w ostatnich latach jest stały wzrost poziomu wykształcenia Polaków, zarówno zamieszkujących tereny wiejskie, jak i miejskie, w skutek rosnących aspiracji edukacyjnych. Od 1988 r. wzrosła liczba osób z wykształceniem wyższym (o 52%) oraz średnim (o 23%), zmalała natomiast liczba osób z wykształceniem podstawowym i niepełnym podstawowym (o 34%) [Program Rozwoju... 2007]. Poziom wykształcenia rolników i mieszkańców wsi ulega systematycznej poprawie. Wciąż jednak ok. 35% mieszkańców wsi ma zaledwie pełne wykształcenie podstawowe, zaś spośród użytkowników gospodarstw rolnych pełne wykształcenie podstawowe ma 24% rolników. Dla porównania, w krajach dawnej Unii Europejskiej (UE-15) udział rolników, którzy zakończyli swoją edukację na szkole podstawowej wynosi tylko 16,9%. Konsekwencją niskiego poziomu wykształcenia rolników w Polsce jest m.in. mniejsza aktywność społeczno-zawodowa, większe trudności ze znalezieniem alternatywnego miejsca pracy poza rolnictwem oraz niski poziom dochodów. Dzisiejszy producent rolny powinien posiadać umiejętności zarządzania gospodarstwem, diagnozować procesy produkcyjne i rozumieć technikę. Z tego względu musi nastąpić wzrost poziomu jego wykształcenia [Michalek, Pieszak 2004]. W Polsce w 2002 r. tylko 6,6% indywidualnych gospodarstw rolniczych było kierowanych przez osoby mające przynajmniej średnie wykształcenie rolnicze, w tym zaledwie 1% wykształcenie wyższe [Plan Rozwoju... 2004]. Według GUS w 2005 r. 61,5% gospodarstw było kierowanych przez osoby niemające wykształcenia rolniczego, a 22,2% przez osoby z ukończonym kursem rolniczym, jako najwyższym poziomem wykształcenia rolniczego. W strukturze gospodarstw rolnych przeważają gospodarstwa kierowane przez osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym o charakterze nierolniczym (28,7%), a tylko niewielki odsetek (4,3%) stanowią osoby z dyplomem wyższych studiów, niezwiązanych z rolnictwem. Spośród osób kierujących gospodarstwem rolnym, zaledwie 1,2% ma dyplom ukończenia studiów rolniczych [Program Rozwoju... 2007]. W celu zwiększenia aktywności społeczno-zawodowej osób kierujących gospodarstwami rolnymi powinno dążyć się do podnoszenia kwalifikacji zawodowych tych osób oraz wprowadzać instrumenty ułatwiające rozpoczęcie prowadzenia działalności rolniczej przez osoby wykształcone [Pawlak 2005].

Celem badań była ocena wpływu wykształcenia i wieku rolników na podejmowanie decyzji o przystępowaniu do programów unijnych.

Material i metodyka badań

Analizowano wnioski inwestycyjne złożone przez rolników z pow. biłgorajskiego do Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) o przyznanie środków finansowych w latach 2002-2009 w ramach:

- Programu SAPARD (*Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development* – Specjalny Przedakcesyjny Program na Rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich) – „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (IGR), „Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich” (RDR) [SAPARD... 2000],
- Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) – „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” (IGR), „Ułatwienie startu młodym rolnikom” (MR), „Różnicowanie działalności rolniczej i zbliżonej do rolnictwa w celu zapewnienia różnorodności działań lub alternatywnych źródeł dochodów” (RDR) [Sektorowy Program... 2004],
- Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW 2004-2006) – „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE” (DSU), „Wsparcie gospodarstw niskotowarowych” (WGN) [Plan Rozwoju... 2004],
- Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW 2007-2013) – „Modernizacja gospodarstw rolnych” (MGR), „Ułatwienie startu młodym rolnikom” (MR), „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” (RDN) [Program Rozwoju... 2007].

W okresie badawczym zebrano dane liczbowe, które poddano analizie z wykorzystaniem metod statystyki matematycznej [Kala 1999, Koronacki, Mielniczuk 2001]. Wyznaczono wartości minimalne i maksymalne, średnią arytmetyczną, medianę oraz odchylenie standardowe i współczynnik zmienności. Obliczenia statystyczne wykonano przy pomocy arkusza kalkulacyjnego Excel 2007 oraz programu statystycznego SAS.

W działaniu „Wsparcie gospodarstw niskotowarowych” (WGN) zebrano bardzo dużo danych liczbowych (1339 gospodarstw) i dlatego przedstawiono rozkład wybranych cech w postaci wykresu – dotyczy to wieku rolników z podziałem na gminy powiatu biłgorajskiego. Szczegółowa analiza tego działania posłużyła do oceny okresu przejściowego do wyższej kategorii ekonomicznej gospodarstw niskotowarowych, aby w przyszłości w pełni uczestniczyć w projektach inwestycyjnych zawartych w programach UE. W ogólnej statystycznej charakterystyce wieku i wykształcenia rolników pominięto porównania z tym działaniem, ze względu na ogólnodostępny jego charakter (zaniżone kryteria dostępu), co mogło spowodować zawyżenie lub zaniżenie wyników badań.

Dane o charakterze jakościowym były grupowane w tablicach kontyngencji. W związku z tym, że ilość obserwacji w podklasach oraz ogólna ilość danych była wystarczająco duża dla wykrycia zależności między cechami użyto testu chi-kwadrat. Badano nim zależności między wykształceniem właścicieli gospodarstw a działaniami inwestycyjnymi.

Wyniki badań

W powiecie biłgorajskim struktura wykształcenia beneficjentów działań inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych w latach 2002-2009 była znacznie zróżnicowana (tab. 1). Wykształcenie wyższe lub średnie rolnicze miała największa grupa rolników (38,2%). Wykształcenie wyższe lub średnie nierolnicze i minimum 3-letni staż pracy – 21,0%, a zasadnicze rolnicze, tytuł kwalifikacyjny i minimum 3-letni staż pracy w rolnictwie – 14,5%. Dużą grupę stanowią rolnicy mający wykształcenie podstawowe, gimnazjalne, zasadnicze zawodowe i minimum 5-letni staż pracy (26,3%). Na uwagę zasługuje fakt, że 59,0 i 46,7% rolników uczestniczących w działaniu MR (SPO i PROW) miało wykształcenie wyższe lub średnie rolnicze, a w skali kraju aż 75,7%. Poziom wykształcenia beneficjentów działania IGR (SPO) z pow. biłgorajskiego jest relatywnie wysoki. Analiza danych wykazała, iż 59 osób (35,5%) miało wykształcenie wyższe lub średnie rolnicze, a 29 (17,5%) – wyższe lub średnie nierolnicze połączone z wymaganiem 3-letnim stażem pracy w gospodarstwie rolnym. Poziom wykształcenia jest podobny jak w przypadku beneficjentów w skali kraju i programu SAPARD odpowiednio: 40,1 i 18,1% oraz 42,6 i 20,1% [Drozdziel 2007]. Malaga-Toboła [2007] stwierdziła, że spośród 30 właścicieli gospodarstw najczęściej (46%) posiadało wykształcenie średnie, a najmniej wyższe i podstawowe (po 7%) oraz 70% miało przygotowanie zawodowe w kierunku rolniczym. Dla porównania, według Michałka i współautorów [2004] u rolników nieuczestniczących w programach pomocowych dominuje wykształcenie zawodowe i średnie. W woj. małopolskim na 90 (przeciętnych) badanych rolników wykształcenie zawodowe posiadało 47 (52%) osób, średnie – 36 (40%) i wyższe 7 (7,8%) [Cupiał, Szelań-Sikora 2008]. Dowodzi to, że rolnicy korzystający ze środków UE mają znacznie wyższy poziom wykształcenia niż osoby nieuczestniczące w programach pomocowych, co potwierdza również Wilk [2007].

Tabela 1. Struktura wykształcenia beneficjentów podejmujących działania inwestycyjne w gospodarstwach rolnych z powiatu biłgorajskiego w latach 2002-2009

Table 1. The educational attainment level of participants undertaking farm investment in Biłgoraj

Nazwa działania/ Program name	Struktura wykształcenia/Education structure								
	wyższe lub średnie rolnicze/high school or college		zasadnicze rolnicze, tytuł kwalifikacyjny i 3-letni staż pracy/agricultural vocational, qualifying title and 3-year work experience		wyższe lub średnie nierolnicze i 3-letni staż pracy/non-agricultural high school or college and 3-year work experience		podstawowe, gimnazjalne zasadnicze zawodowe i 5letni staż pracy/primary, middle school, vocational school and 5-year work experience		
	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%	
IGR (SAPARD)	28	34,6	16	19,7	15	18,5	22	27,2	
IGR (SPO)	59	35,5	21	12,6	29	17,5	57	34,3	
MGR (PROW 2007-2013)*	25	31,9	8	9,9	22	27,2	26	32,1	
MGR (PROW 2007-2013)**	25	35,2	7	9,9	19	26,8	20	28,2	
MR (SPO)	36	59,0	17	27,9	6	9,8	2	3,3	
MR (PROW 2007-2013)	14	46,7	2	6,7	12	40,0	2	6,7	
Razem/Total	187	38,2	71	14,5	103	21,0	129	26,3	
Polska/ Poland	IGR (SAPARD)	–	42,6	–	19,4	–	19,9	–	18,1
	IGR (SPO)	–	40,1	–	22,5	–	18,1	–	19,3
	MR (SPO)	–	75,7	–	7,9	–	9,4	–	7,0

IGR – Inwestycje w gospodarstwach rolnych/*Investments in agricultural holdings*, SAPARD – *Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*, SPO – Sektorowy program operacyjny/*Sectoral Operational Programme*, MGR – Modernizacja gospodarstw rolnych/*Farm modernisation*, PROW – Program rozwoju obszarów wiejskich/*Rural Development Programme*, MR – Ułatwienie startu młodym rolnikom/*Young farmer support*, * – nabór wniosków 2007/*filed applications 2007*, ** – nabór wniosków 2009/*filed applications 2009*

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARiMR
Source: own study based on the ARiMR data

W pow. biłgorajskim struktura wieku beneficjentów działań inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych została określona w kilku przedziałach (tab. 2). Największy odsetek producentów rolnych stwierdzono w wieku od 40 do 50 lat – 38,1% oraz od 30 do 40 lat – 33,3%. W wyniku przeprowadzonych analiz ustalono, że są to najbardziej aktywne zawodowo grupy. Stosunkowo niski jest udział rolników w wieku poniżej 30 lat – 14,3%, podobnie jak powyżej 50 lat – 14,4%. Jedynie w działaniu RDN (nabór wniosków 2008 r.) stwierdzono 20,0% w wieku poniżej 30 lat. Dla porównania w kraju w działaniu IGR (SAPARD) (w badanych przedziałach) wiek rolników kształtował się na zbliżonym poziomie (tab. 2). Według Dudka [2008] młodzi rolnicy (do 35 lat), którzy kierowali gospodarstwami o średniej i dużej skali produkcji towarowej, byli lepiej od innych przygotowani do zawodu. Posiadali skłonności do podejmowania ryzyka, ponieważ częściej oraz na większą skalę inwestowali w gospodarstwo i zaciągali kredyty. Kowalski i Szelaż-Sikora [2006a, 2006a,b] w swoich badaniach stwierdzili, że większość (57%) gospodarstw jest zarządzana przez rolników z grupy wiekowej od 24 do 45 lat. We wszystkich analizowanych programach unijnych według płci w 80% dominują mężczyźni (tab. 2).

Średnia oraz mediana wieku rolników uczestniczących w programach pomocowych z pow. biłgorajskiego wahała się odpowiednio od 26 i 25 lat (MR) do 42 i 44 lat (RDN) (tab. 3). Minimalna i maksymalna wieku wyniosła 18 (MR) i 58 lat (MGR). Współczynnik zmienności był niski i mieścił się w zakresie od 17 (MGR) do 24% (RDN).

W szczegółowej analizie statystycznej zastosowano test chi-kwadrat niezależności pomiędzy wykształceniem a działaniami inwestycyjnymi w gospodarstwach rolnych z pow. biłgorajskiego (tab. 4). Otrzymano wartość statystyki testowej: $\chi^2 = 40,798$, p – wartość = 0,01742 i stwierdzono, że udział w działaniach inwestycyjnych zależy od wykształcenia rolników. Osoby z wykształceniem typu (tab. 4):

- A – rzadziej brały udział w działaniach I–IV, a częściej w V,
- B – częściej brały udział w działaniach I i V,
- C – częściej brały udział w działaniu III i IV,
- D – rzadko brały udział w działaniu V.

Tabela 2. Struktura wieku oraz płeć beneficjentów podejmujących działania inwestycyjne w gospodarstwach rolnych z powiatu biłgorajskiego w latach 2002–2009
Table 2. Participants' age structure and gender distribution undertaking farm investment in Biłgoraj district during the period 2002-2009

Nazwa działania/ Program name	Wiek rolników [lata]/Farmer age [in years]								Płeć/Gender		
	< 30		30-40		40-50		> 50		K	M	
	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%	liczba/ number	%			
IGR (SAPARD)	9	11,1	29	35,8	35	43,2	8	9,9	14	67	
IGR (SPO)	29	17,5	57	34,3	66	39,8	14	8,4	31	135	
DSU (PROW 2004-2006)	6	6,1	36	36,4	40	40,4	17	17,2	6	93	
WGN (PROW 2004-2006)	134	10,0	456	34,1	530	39,6	219	16,4	269	1 070	
MGR (PROW 2007-2013)*	16	19,7	23	28,4	30	37,0	12	14,8	16	65	
MGR (PROW 2007-2013)***	10	14,1	28	39,4	25	35,2	8	11,3	11	60	
RDG (SAPARD)	4	14,8	7	25,9	10	37,0	6	22,2	5	22	
RDR (SPO)	4	5,7	26	37,1	36	51,4	4	5,7	16	54	
RDN (PROW 2007-2013)**	4	20,0	5	25,0	6	30,0	5	25,0	9	11	
RDN (PROW 2007-2013)***	2	13,3	3	20,0	7	46,7	3	20,0	3	12	
MR (SPO)	50	81,9	11	18,1	–	–	–	–	26	35	
MR (PROW 2007-2013)	25	83,3	5	16,7	–	–	–	–	7	23	
Razem/Total	293	14,3	686	33,3	785	38,1	296	14,4	413	1 647	
Polska/ Poland	IGR (SAPARD)	–	12,0	–	30,6	–	44,3	–	13,1	–	–

DSU – Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów UE/Farm adjustment to the EU standards, WGN – Wsparcie gospodarstw niskotowarowych/Support for semi-subsistence farms, RDN/RDG/RDR – Różnicowanie działalności rolniczej/Diversification of rural economy, * – nabór wniosków 2007/filed applications 2007, ** – nabór wniosków 2008/filed applications 2008, *** – nabór wniosków 2009/filed applications 2009, K – kobiety/women, M – mężczyźni/men
 Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Tabela 3. Struktura wieku rolników uczestniczących w programach pomocowych z powiatu biłgorajskiego (lata 2004-2009)

Table 3. Structure of farmer age of aid programmes participants in Biłgoraj district during the period 2002-2009

Wartość/ Descriptive statistics	Wiek rolników[lata]/Farmer age [in years]							
	IGR (SPO)	MR		DSU	WGN	MGR		RDN (PROW)
		(SPO)	(PROW)			1	2	
Średnia/Mean	39	26	26	42	42	41	40	42
Mediana/Median	40	25	26	42	42	39	40	44
Min	23	18	18	60	18	26	21	25
Max	56	39	37	24	79	58	57	58
Odchylenie standardowe/ Standard deviation	9	5	6	8	9	7	9	10
Współczynnik zmienności/Coefficient of variation [%]	22	18	21	18	22	17	22	24

1 – nabór wniosków 2007/filed applications 2007, 2 – nabór wniosków 2009/filed applications 2009

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Na podstawie zebranych danych dotyczących 1339 gospodarstw pow. biłgorajskiego biorących udział w działaniu WGN przeanalizowano wiek ich właścicieli (rys. 1). Duże prostokąty na tym wykresie rozciągają się między pierwszym a trzecim kwartylem danych i podzielone są kreską wskazującą medianę. Tak więc w zakresie objętych przez prostokąt znajduje się połowa gospodarstw z odpowiedniej gminy. „Wąsy” wychodzące z ramek pokazują cały zakres danych z wyłączeniem obserwacji „nietypowych”, przedstawionych w postaci małych kwadratów. Wiek właścicieli we wszystkich gospodarstwach wahał się między 22 a 83 lata, mediana wieku wyniosła 46 lat, zaś średnia arytmetyczna ok. 45,6 lat.

Tabela 4. Związek pomiędzy wykształceniem a działaniami inwestycyjnymi w gospodarstwach rolnych z powiatu biłgorajskiego

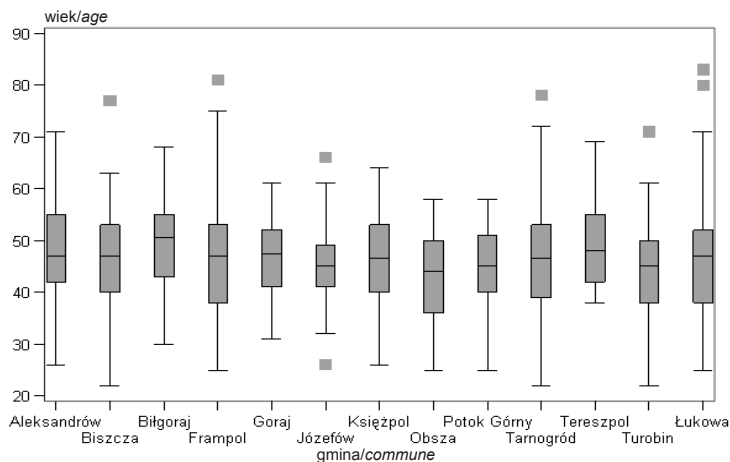
Table 4. The relationship between education and the choice of farm investment program in Biłgoraj district

Nazwa działania/ Program name	Wykształcenie/Education				Suma/ Total
	wyższe lub średnie rolnicze/ college or agricultural high school (A)	zasadnicze rolnicze, tytuł kwalifikacyjny i 3-letni staż pracy/ agricultural vocational, qualifying title and 3-year work experience (B)	wyższe lub średnie nierolnicze i 3-letni staż pracy/ non-agricultural college or high school and 3-year work experience (C)	podstawowe, gimnazjalne zasadnicze zawodowe i 5letni staż pracy/ primary, middle school, basic vocational and 5-year work experience (D)	
I – IGR (SAPARD)	28	16	15	22	81
II – IGR (SPO)	59	21	29	57	166
III – MGR (PROW 2007–2013)*	25	8	22	26	81
IV – MGR (PROW 2007–2013)**	25	7	19	20	71
V – MR (SPO) + MR (PROW 2007–2013)	50	19	18	4	91
Razem/Total	187	71	103	129	490

* – nabór wniosków 2007/filed applications 2007, ** – nabór wniosków 2009/filed applications 2009

Źródło: opracowanie własne

Source: own study

Rysunek 1. Wiek rolników uczestniczących w działaniu WGN w podziale na gminy pow. biłgorajskiego
 Figure 1. WGN programme participant age by county in Biłgoraj district
 Źródło: opracowanie własne
 Source: own study

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że w pow. biłgorajskim struktura wykształcenia beneficjentów działań inwestycyjnych w gospodarstwach rolnych w latach 2002-2009 była znacznie zróżnicowana. Wykształcenie wyższe lub średnie rolnicze miała największa grupa rolników (38,2%). Wykształcenie wyższe lub średnie nierolnicze i minimum 3-letni staż pracy – 21,0%, a zasadnicze rolnicze, tytuł kwalifikacyjny i minimum 3-letni staż pracy w rolnictwie – 14,5%. Dużą grupę stanowią rolnicy mający wykształcenie podstawowe, gimnazjalne, zasadnicze zawodowe i minimum 5-letni staż pracy (26,3%). W badanym powiecie analiza statystyczna z zastosowaniem testu chi-kwadrat niezależności pomiędzy wykształceniem a działaniami inwestycyjnymi w gospodarstwach rolnych potwierdziła, że rodzaj działań zależy od wykształcenia. Stwierdzono, że osoby z wykształceniem wyższym lub średnim rolniczym częściej brały udział w działaniach inwestycyjnych dla młodych rolników. Natomiast osoby z wykształceniem wyższym lub średnim nierolniczym częściej w działaniach MGR.

W badanym powiecie analiza wieku beneficjentów działań inwestycyjnych wykazała, że największy odsetek producentów rolnych występuje w wieku od 40 do 50 lat (38,1%) oraz od 30 do 40 lat (33,3%). Stosunkowo niski jest udział rolników w wieku poniżej 30 lat – 14,3%, podobnie jak powyżej 50 lat – 14,4%. Beneficjentami wszystkich analizowanych programów unijnych według płci w ponad 80% byli mężczyźni. W analizowanych programach średnia oraz mediana wieku rolników uczestniczących w programach pomocowych z pow. biłgorajskiego wahała się odpowiednio: od 26 i 25 lat do 42 i 44 lat. Minimalna i maksymalna wieku wyniosła 18 i 58 lat. Współczynnik zmienności był niski i mieścił się w zakresie od 17 do 24%.

Literatura

- Cupiał M., Szelaż-Sikora A.** 2008: Wpływ powierzchni użytków rolnych oraz wykształcenia właściciela na sposoby pozyskiwania informacji w wybranych gospodarstwach Małopolski. *Inż. Roln.*, 4(102), 175-180.
- Drożdżiel L. (red.)**. 2007: ARiMR – Trzy lata po akcesji. ARiMR, Warszawa, 69-141.
- Dudek M.** 2008: Gospodarstwa młodych rolników po akcesji Polski do Unii Europejskiej. *Roczn. Nauk. SERiA*, t. X, z. 3, 129-134.
- Kala R.** 1999: Elementy wnioskowania parametrycznego dla przyrodników. WAR, Poznań.
- Koronacki J., Mielniczuk J.** 2001: Statystyka dla studentów kierunków technicznych i przyrodniczych. Wyd. Naukowo-Techniczne, Warszawa, 260-358.
- Kowalski J., Szelaż-Sikora A.** 2006a: Wiek właścicieli gospodarstw rolnych a wartość odtworzeniowa parku maszynowego. *Inż. Roln.*, 13(88), 209-215.
- Kowalski J., Szelaż-Sikora A.** 2006b: Wpływ wieku właściciela na wielkość mocy zainstalowanej w gospodarstwach rolnych. *Inż. Roln.*, 13(88), 217-223.
- Malaga-Toboła U.** 2007: Realizacja funduszy strukturalnych a poziom wykształcenia rolników. *Inż. Roln.*, 9(97), 157-163.
- Michalek R., Peszek A.** 2004: Poziom wykształcenia producentów rolnych a efektywność postępu naukowo-technicznego. *Inż. Roln.*, 4(59), 111-119.
- Pawlak J.** 2005: Racjonalna mechanizacja a zrównoważony rozwój rolnictwa. Rola infrastruktury i techniki w zrównoważonym rozwoju rolnictwa. Monografia, IBMER Warszawa, 149-156.
- Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006: MRiRW.
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013: MRiRW.
- SAPARD (Special Accesion Programme for Agriculture and Rural Development – Specjalny Przedakcesyjny Program na Rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich). 2000: MRiRW.
- Sektorowy Program Operacyjny „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”. 2004: MRiRW.
- Wilk W.** 2007: Zrównoważone gospodarowanie a aktywność rolników. *Roczn. Nauk. SERiA*, t. IX, z. 2, 410-415.

Summary

The study analyses the influence of farmer education and age on the decision to participate in EU programmes. It analyses investment applications filed at the Agency for Restructuring and Modernisation of Agriculture for financial assistance during the period 2002-2009. Results show that most farmers completed either college or agricultural high school (38.2%); college or non-agricultural high school education and the minimum 3-year work placement – 21.0%; and, the basic vocational agricultural, qualifying diplomas and a minimum of 3-year agricultural work experience – 14.5%. A large group are farmers with the primary education, middle school, or basic vocational and a minimum of 5-year work experience (26.3%). The highest percentage of farmers was from 40 years to 50 years of age – 38.1%, and from 30 years to 40 years of age – 33.3%. The age of all farmers ranged from 18 years to 58 years old. The share of farms participating in investment programs depends on the farmer education and age.

Adres do korespondencji:

dr hab. inż. Zbigniew Wasąg
Zakład Ubezpieczeń Społecznych
Oddział w Biłgoraju
ul. Kościuski 103
23-400 Biłgoraj
e-mail: zbigniew.wasag1@wp.pl